

Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto veiklos 1978–1983 m. apžvalga

Elena Markuckytė

Panevėžio kraštotyros muziejus

Aštuntasis XX a. dešimtmetis – reikšmingas lietuvių tautos Laisvės kovų istorijos etapas, nes būtent šiuo laikotarpiu Lietuvoje subrendo disidentinis judėjimas. Lietuva buvo vienintelė prie SSRS prijungta šalis, kurioje vyravo katalikų tikybės gyventojai, taigi neatsitiktinai svarbiausia Lietuvos pasipriešinimo sąjūdžio kryptimi aštuntajame dešimtmetyje tapo katalikų rezistencija.

Šio darbo tyrimo objektas – Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas, katalikų rezistencijos siekius viešai atstovavusi, tikinčiųjų ir kunigų teises gynusi institucija. Chronologiniai darbo rėmai apima 1978–1983 metus, viešos *Komiteto* veiklos laikotarpį.

Svarbiausias šaltinis, kuriuo remtasi, yra 1994 m. išleistas Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų *Komiteto* dokumentų rinkinys¹. Kitas svarbus šaltinis – Lietuvos katalikų bažnyčios kronika², kurioje publikuota nemaža dalis *Komiteto* dokumentų, taip pat rašoma apie sovietų valdžios poziciją *Komiteto* atžvilgiu bei kunigų – *Komiteto* narių teismus. Autorė rėmėsi ir Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto nario dabartinio Panevėžio vyskupo Jono Kaunecko prisiminimais apie *Komiteto* narius ir veiklą³.

¹ Tikinčiųjų Teisėms Ginti Katalikų Komiteto dokumentai, V., 1994.

² Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, Chicago, 1984, t. 5–7.

³ Interviu su Panevėžio vyskupu Jonu Kaunecku. Autorės asmeninis archyvas, 2002 m.

TIKINČIŪJŲ TEISĖMS GINTI KATALIKŲ KOMITETO ĮKŪRIMO PRIELAIDOS

Aštuntasis dešimtmetis Lietuvos katalikų bažnyčiai reikšmingas tuo, kad iki tol vyravusią rezignavimo, susitaikymo su okupacinės valdžios spaudimu nuostata pakeitė aktyvi kovos už tikinčiųjų teises politika, kuri įtakoją ir Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto (toliau – TTGKK, *Komiteto*) atsiradimą.

Kaip esmines *Komiteto* įkūrimo prielaidas galima būtų įvardyti Jono Pauliaus II išrinkimą popiežiumi bei Vatikano politikos sovietinių šalių atžvilgiu pokyčius; būtinumą išlaikyti betarpišką kovojančių Lietuvos tikinčiųjų kontaktą su šv. Sostu; Lietuvos žmogaus teisių gynėjų ryšius su Rusijos disidentais bei disidentinio judėjimo subrendimą pačioje Lietuvoje; Lietuvos Helsinkio grupės įtaką; ryškų tautinės – kultūrinės padėties Lietuvoje pablogėjimą 7–8 dešimtmečių sandūroje; sovietų valdžios politikos Lietuvos katalikų bažnyčios atžvilgiu sugriežtėjimą; naujos kunigų patriotų kartos atėjimą bei pastoracinės veiklos suaktyvėjimą.

KOMITETO ĮKŪRIMAS IR VEIKLA

Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas įkurtas 1978 m. lapkritį. *Komiteto* nariai – steigėjai buvo penki įvairiose Lietuvos vietovėse besidarbavę kunigai: kun. Sigitas Tamkevičius, kun. Juozas Zdebskis, kun. Alfonsas Svarinskas, kun. Vincentas Vėlavičius ir kun. Jonas Kauneckas.

Oficialiai *Komitetas* veiklą pradėjo 1978 m. lapkričio 22 dieną, kai Maskvoje vykusioje spaudos konferencijoje užsienio žurnalistus informavo apie Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto įkūrimą, deklaravo savo veiklos nuostatas bei paskelbė keturis pirmuosius dokumentus: kreipimąsi į šventąjį Tėvą Joną Paulių II; prašymą leisti tremtiniams vyskupams Vincentui Sladkevičiui ir Julijonui Steponavičiui eiti savo pareigas; prašymą leisti kun. P. Masioniui aplankyti savo brolius JAV; kreipimąsi į Religinių reikalų tarybos įgaliotinį P. Anilionį, kuriuo reiškiamas pasipiktinimas dėl trijų kunigų – J. Zubraus, S. Tamkevičiaus bei A. Svarinsko nubaudo už Vėlinių procesijos organizavimą.

Spaudos konferencijos metu išplatintas kreipimasis, kuriame deklaruojami *Komiteto* išsikelti tikslai bei veiklos kryptys. *Komitetas* reikalavo religinės praktikos laisvės bei legalaus Bažnyčios statuso – to,

ką oficialiai garantavo sovietų Konstitucija⁴. TTGKK siekė tokių pačių tikslų, kaip ir visos tuometinėje Sovietų Sąjungoje veikusios disidentų grupės: kad būtų realiai laikomasi SSRS Konstitucijoje ir tarptautiniuose Sovietų Sąjungos dokumentuose deklaruojamų teisių bei laisvių⁵. Remiantis SSRS viešai veikusių disidentų grupių pavyzdžiu, buvo pateikti visų Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto narių adresai. Be to, deklaracijoje pabrėžta, kad visi nariai vienodai prisiima atsakomybę už *Komiteto* veiklą. Šis kreipimasis nusiųstas Lietuvos vyskupams, sovietų valdžios pareigūnams bei išdalintas užsienio žurnalistams.

Praėjus vos kelioms valandoms po *Komiteto* narių spaudos konferencijos Maskvoje, laisvojo Vakarų pasaulio radijo stotys transliavo kunigų pranešimus⁶. Pirmąjį TTGKK dokumentą, rusiškai įkalbėta kun. Svarinsko, šventajam Tėvui perdavė BBC korespondentas.

Komiteto dokumentai buvo rengiami ir skelbiami reaguojant į neteisėtus sovietų valdžios institucijų veiksmus, taip pat konkrečius tikinčiųjų bei dvasininkų skundus. Yra dokumentų apie aktualias Bažnyčios ir tautos išlikimo okupacijos sąlygomis problemas, jie parengti pačių *Komiteto* narių iniciatyva. Visus TTGKK parengtus ir paskelbtus dokumentus pagal jų turinį galima suskirstyti į keletą grupių.

Pirmoji grupė: dokumentai, susiję su tikinčiųjų, ypač vaikų ir jaunimo, teisių pažeidinėjimais. Tai bene gausiausia dokumentų grupė. Dokumentai adresuoti tarptautinėms organizacijoms, konferencijoms, Vakarų šalių vyriausybėms ir visuomenei. Nemaža šios grupės dokumentų dalis parengta remiantis konkrečiais tikinčiųjų skundais, pasiekusiais *Komiteto* narius.

Antroji grupė: dokumentai, kuriuose kritikuojama sovietų valdžios politika Bažnyčios atžvilgiu. Tai dokumentai, kritikuojantys sovietų valdžios vykdomą antibažnytinę politiką, adresuoti daugiausia sovietų valdžios institucijoms.

Trečioji grupė: gana griežto turinio dokumentai, bylojantys apie teisės emigruoti pažeidimus. Šioje grupėje – trys dokumentai,

⁴ Daukny Pr., *The Resistance of the Catholic Church in Lithuania against Religious Persecution*, Roma, 1984, p. 140.

⁵ Liekis A., *Nenugalėtoji Lietuva*, V., 1993, t. 1, p. 19.

⁶ Ignatavičius I. (sudaryt.), *Lietuvos naikinimas ir tautos kova. 1940–1998*, V., 1999, p. 494.

visi parašyti remiantis konkrečių nukentėjusių asmenų skundais.

Ketvirtoji grupė: katalikų religinių mažumų teisių kitose SSRS respublikose pažeidimo faktai. Tiktai keletas dokumentų, paskelbtų reaguojant į Moldavijos tikinčiųjų skundus. Dokumentai adresuoti aukštiems SSRS valdžios pareigūnams.

Penktoji grupė: dokumentai, smerkiantys sovietų valdžios represijas prieš kunigus ir tikinčiuosius. Šiuose dokumentuose skelbiama apie konkrečioms asmenims padarytą fizinę bei moralinę žalą. Tai pranešimai LSSR bei SSRS Generaliniams prokurorams, taip pat LSSR Aukščiausiajai Tarybai apie neteisėtus sovietų valdžios pareigūnų veiksmus tikinčiųjų atžvilgiu.

Šeštoji dokumentų grupė: pareiškimai dėl neteisėtų tikinčiųjų ir žmogaus teisių gynėjų suėmimų (taip pat dokumentai, kuriuose deklaruojamas solidarumas su suimtaisiais). Šiuose dokumentuose užtariami suimti ir teisiami žmogaus bei tikinčiųjų teisių gynėjai. Čia yra ir dokumentas, adresuotas SSKP CK Generaliniam sekretoriui Jurijui Andropovui, paskelbtas praėjus penkioms dienoms po *Komiteto* nario kun. Alfonso Svarinsko suėmimo. Dauguma šios grupės dokumentų adresuoti SSKP bei LKP Centro komitetams.

Septintoji grupė: Vatikanui adresuoti dokumentai – tai du laišakai, skirti asmeniškai šventajam Tėvui Jonui Pauliui II, prašant jo paramos ir užtarimo.

Aštuntoji grupė: dokumentai, kuriais kunigų bei tikinčiųjų dėmesys atkreipiamas į Lietuvos katalikų bažnyčios hierarchų veiklą, žalingą pačiai Bažnyčiai. Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas didelį dėmesį skyrė Lietuvos katalikų bažnyčios hierarchų veiklos analizei, kritikavo jos nuolaidžiavimo sovietų valdžiai politiką. Tai atvirai kritiški dokumentai, bet sulaukę nemažo dvasininkijos pritarimo.

Beje, istoriografijoje menkai užsimenama apie tai, kokiais keliais Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto dokumentai patekdavo į Vakarus. Buvusio *Komiteto* nario vysk. Jono Kaunecko teigimu, dokumentai Vakarus pasiekdavo tokiais pačiais keliais, kaip ir pagrindžio leidiniai – per Maskvoje dirbusius užsienio žurnalistus⁷.

⁷ Interviu su Panevėžio vyskupu Jonu Kaunecku. Autorės asmeninis archyvas, 2002 m.

TIKINČIŲJŲ TEISĖMS GINTI KATALIKŲ KOMITETO VEIKLOS NUTRŪKIMAS

Nuo pat *Komiteto* susikūrimo sovietų valdžia laikė Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą „pagrindiniu priešiškos veiklos organizatoriumi ir inspiratoriumi“⁸. Be to, sovietų valdžia mėgdavo pabrėžti, kad jei ne žalinga „ekstremistų“ veikla, Bažnyčia turėtų žymiai daugiau privilegijų⁹.

TTGKK narių veiklą KGB stebėjo gana ilgą laiką – pvz., kunigai Juozas Zdebskis ir Sigitas Tamkevičius buvo sekami jau nuo septinto dešimtmečio pabaigos¹⁰. Iš archyvinių KGB dokumentų žinoma, kad *Komiteto* nariams buvo vedamos grupinio operatyvinio tyrimo bylos: byla Nr. 22 („Voratinklis“) ir byla Nr. 35¹¹. Kiekvienam *Komiteto* nariui buvo vedama ir atskira operatyvinio tyrimo arba stebėjimo byla¹². Persekiojimas sustiprėjo, o galiausiai ir susidorojimas įvyko buvusiam KGB šefui Jurijui Andropovui užėmus SSKP CK Generalinio sekretoriaus postą.

Kaip liudija išlikę KGB dokumentai, TTGKK narių sulaikymui intensyviai ruošiasi dar 1982 m. pradžioje¹³. Kadangi KGB turėjo duomenų, kad kai kurie *Komiteto* nariai susiję su Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos leidyba, tų pačių metų kovo mėn. buvo iškelta baudžiamoji byla dėl „Kronikos“ leidybos ir platinimo. Nuo to laiko rinkta operatyvinė ir inkriminuojanti medžiaga bei rengtasi aktyviausių *Komiteto* narių – kunigų Sigitos Tamkevičiaus, Alfonso Svarinsko ir Jono Kaunecko – suėmimui. Tuo tikslu buvo surinkti visi iki tol paskelbti Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto dokumentai, sudarytas netgi sąrašas asmenų, gintų *Komiteto* dokumentuose¹⁴.

Pirmasis 1983 m. sausio 26 d. dėl aktyvios veiklos *Komite*te bei „tarybinę santvarką šmeižiančių“ pamokslų suimtas kun. A. Svarinskas¹⁵.

⁸ Vaigauskas G. K., Lietuvių nacionalistų kenkėjiška veikla ir kova su ja, K., 1993, p. 87.

⁹ Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, Chicago, 1983, T. 6, p. 532.

¹⁰ Malinauskaitė D., Kunigo Zdebskio veikla ir dvasia, V., 1998, p. 45.

¹¹ Spengla V., Bažnyčia, Kronika ir KGB voratinklis, V., 2001, p. 250.

¹² Ten pat, p. 250.

¹³ Ten pat, p. 250.

¹⁴ Ten pat, p. 250.

¹⁵ Ten pat, p. 262.

1983 m. gegužės 6 d. kunigui paskelbtas nuosprendis: pagal LSSR Baudžiamojo kodekso 68 str. I d. („antitarybinė agitacija ir propaganda“) kun. Alfonsas Svarinskas nuteistas 7 metams griežtojo režimo lagerio bei 3 metams tremties. Teismas priėmė ir atskirąją nutartį dėl baudžiamosios bylos iškėlimo kun. Sigitui Tamkevičiui, kuris čia pat teismo rūmuose buvo suimtas¹⁶. Jam pateikti iš esmės tie patys, kaip ir kun. Svarinskui, kaltinimai. Kunigo Tamkevičiaus bylą sudarė 21 tomas¹⁷. Galutinis nuosprendis buvo paskelbtas 1983 m. lapkričio 5 d. – remiantis LSSR BK 68 str. I d., kun. Sigitas Tamkevičius nuteistas 6 metams laisvės atėmimo bei ketveriems metams tremties¹⁸.

Visa remianti kovą už Bažnyčios teises dvasininkija, tikintieji, nuteistųjų kunigų bendražygiai, taip pat lietuvių išėivija (laikraščiai „Draugas“, „Naujienos“, „Tėviškės žiburiai“)¹⁹ aktyviai reagavo į kunigų Svarinsko bei Tamkevičiaus suėmimą. Lietuvoje dėl jų išlaisvinimo buvo surinkta virš 123 tūkst. parašų²⁰. 1983 m. sausio 31 d., netrukus po kun. Svarinsko suėmimo, pats *Komitetas* nusiuntė SSRS Generaliniam sekretoriui Andropovui paskutinį savo dokumentą, kuriame buvo reikalaujama paleisti suimtą TTGKK narį kun. Alfonsą Svarinską bei nutraukti prieš Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą pradėtą susidorojimo akciją²¹.

Be minėtų dviejų kunigų – *Komiteto* narių, buvo numatyta suimti ir dar vieną – kun. Joną Kaunecką. Tačiau jis liko nesuimtas, nes po kun. Tamkevičiaus suėmimo bei su likusiais *Komiteto* nariais atlikto „profilaktinio darbo“ (šantažo, tardymų ir grasinimų) vieša *Komiteto* veikla užgeso²². Kaip pagrindinę TTGKK veiklos nutrūkimo priežastį vysk. Jonas Kauneckas nurodo faktą, kad po kun. Tamkevičiaus suėmimo sovietų saugumui pavyko itin gerai suorganizuoti sekimą bei pasėti nepasitikėjimą tarp laisvėje likusių *Komiteto* narių²³.

¹⁶ Ten pat, p. 277.

¹⁷ Svarinskas A., Įžangos žodis. Tikinčiųjų Teisėms Ginti Katalikų Komiteto dokumentai, V., 1994, p. 3.

¹⁸ Spengla V., Bažnyčia, „Kronika“ ir KGB voratinklis, V., 2001, p. 317.

¹⁹ Ten pat, p. 275.

²⁰ Ignatavičius I. (sudaryt.), Lietuvos naikinimas ir tautos kova. 1940–1998, V., 1999, p. 495.

²¹ Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, Chicago, 1984, t. 7, p. 442.

²² Spengla V., Bažnyčia, „Kronika“ ir KGB voratinklis, V., 2001, p. 259.

²³ Interviu su Panevėžio vyskupu Jonu Kaunecku. Autorės asmeninis archyvas, 2002 m.

Bene žiauriausi sovietų valdžios išpuoliai buvo įvykdyti prieš nenuilstantį tikinčiųjų teisių gynėją, vieną iš *Komiteto* steigėjų kun. Juozą Zdebskį. 1986 m. vasario 5 d. kun. Zdebskis žuvo autoavarijoje. Versija, kad ši avarija buvo sovietų valdžios siekimas atsikratyti neklusniu kunigu, daugumai buvusių artimų kun. Zdebskiui žmonių nekelia abejonių. Tačiau, kaip pažymi vysk. Kauneckas, valdžios pastangos apjuodinti aktyviai dirbantį kunigą įtakos jo nušalinimui nuo veiklos *Komite*te neturėjo – tai įtakėjo kunigo pastoracinė veikla už Lietuvos ribų bei su tuo susijęs gyvenimo būdas²⁴.

TIKINČIŪJŲ TEISĖMS GINTI KATALIKŲ KOMITETO VEIKLOS REZULTATAI

Komiteto įkūrimas 1978 m. reiškė, kad tikinčiųjų teisių gynimo sąjūdis Lietuvoje įgavo institucinę formą. Tai, kad *Komitetas* veikė viešai, o dokumentai buvo pasirašomi konkrečių asmenų, labai daug pagelbėjo griaunant SSRS, kaip demokratiškiausios pasaulio valstybės, įvaizdį²⁵.

Į TTGKK dokumentus sovietų valdžios institucijų pareigūnai neatsakydavo, motyvuodami tuo, kad *Komitetas* nesąs oficialiai užregistruotas²⁶. Kaip prisimena mons. Alfonsas Svarinskas, sovietų valdžios atsakymą į dokumente iškeltus reikalavimus *Komitetas* gavo vienintelį kartą – kai užtarė į Daugpilio psichiatrinę ligoninę uždarytą kunigą Vladislovą Zavalniuk²⁷.

Paprastai *Komitetas* savo dokumentuose keliamus reikalavimus paremdavo Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos, Vatikano II Susirinkimo bei Helsinkio baigiamojo akto nutarimais, o dažniausiai savo reikalavimų teisėtumą pagrįsdavo SSRS Konstitucija, kurioje buvo garantuojama sąžinės laisvė. Tik keletyje iš 53-jų *Komiteto* skelbtų dokumentų (Nr. 5 ir Nr. 27) randame reikalavimą peržiūrėti ir panaikinti SSRS Konstitucijai bei tarptautiniams susitarimams prieštaraujantis sovietų teisės normas.

²⁴ Ten pat.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, Chicago, 1983, t. 6, p. 58.

²⁷ Svarinskas A., Ižangos žodis. Tikinčiųjų Teisėms Ginti Katalikų Komiteto dokumentai, V., 1994, p. 4.

Galime teigti, kad Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas įgyvendino savo tikslus: informavo demokratinį Vakarų pasaulį ir Vatikaną apie realią Lietuvos katalikų bažnyčios padėtį sovietų režimo sąlygomis; paviešindami tikinčiųjų persekiojimo faktus, *Komiteto* nariai griovė sovietų valdžios sukurtą įvaizdį apie SSRS egzistavusią sąžinės laisvę. Atvirai kritikuodami Lietuvos katalikų bažnyčios hierarchų nuolaidžiavimą sovietų valdžiai, *Komiteto* nariai skatino dvasininkiją suvokti tikrąją Bažnyčios padėtį ir pradėti ryžtingai veikti. Nemaža *Komiteto* dokumentų dalis sulaukė plataus Lietuvos katalikų bažnyčios kunigų pritarimo. Pavyzdžiui, dokumentą Nr. 5, reikalaujantį atšaukti Religinų susivienijimų nuostatus, pasirašė net 522 kunigai.

Tai, kad *Komitetas* ryžosi veikti viešai ir kad palyginti ilgą laiką – penkerius metus, jam pavyko veikti viešai, liudija, jog 8–9 dešimtmėčių sandūroje sovietų okupacinė valdžia jau nebeturėjo galimybių užgniaužti opozicijos. Galima teigti, jog nuo brutaliausio susidorojimo TTGKK narius apsaugojo viešumas – *Komiteto* veikla buvo plačiai žinoma už SSRS ribų. *Komiteto* nariai savo pasiaukojamo darbo pavyzdžiu įrodė, kad tarp Lietuvos katalikų bažnyčios hierarchų vyravusi nuostata „kakta sienos nepramuši“ yra neteisinga. TTGKK nariai kunigai parodė ne tik didelį atsidavimą Bažnyčios reikalams, bet ir nepaprastos pilietinės drąsos pavyzdį. Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto veikla – taurus nesmurtinės kovos pavyzdys, svarbi Lietuvos Laisvės kovų dalis.

Straipsnio priedas

Buvusio TTGKK nario Panevėžio vyskupo Jono Kaunecko prisiminimai apie darbą Komitete 1978–1983 m. Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto veikimo laikotarpiu kun. Jonas Kauneckas dirbo Telšiuose. Nuo 2002 m. vasario mėn. Jonas Kauneckas – Panevėžio vyskupas.

Užrašė Elena Markuckytė, 2002 m.

Kokios buvo Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto įkūrimo prielaidos?

TTGKK įkūrimą lėmė būtinybė. Buvo jau pradėta leisti *Kronika*, ji sugriovė mitą, kad Sovietų Sąjunga – demokratiškiausia šalis. *Kronika* demaskavo tikrąją tikinčiųjų padėtį sovietų Lietuvoje. Bet ji buvo

anoniminis leidinys. Ir dažnai taip būdavo, kad Vakarų spaudoje, tarp tautiniuose pasitarimuose pasirodo pranešimai apie teisių pažeidimus SSRS, o sovietų pareigūnai sako – ten nieko tikra, mes tuos faktus patikrinom. Sovietų pareigūnai dėl *Kronikos* galėjo prikišti – štai, prašau, niekas nieko nerašo su parašais, vardai išgalvoti, už faktus niekas negarantuoja. Tad ir nusprendėm, kad reikalingi tokie dokumentai, kurie būtų pasirašyti konkrečių asmenų. Tada jau sovietai negalės taip lengvai išsiginti. Nutarėm, kad reikia viešai veikiančio *Komiteto*. Mes pasiskelbėm savo adresus, žmonės galėjo bet kada kreiptis. Tai buvo, galima sakyti, smūgis Sovietų Sąjungai.

Kaip pakomentuotumėte Helsinkio Aktų įtaką Komiteto įkūrimui?

Helsinkio Aktai įtakos, be abejonės, turėjo, nes jie išryškino, kad pasaulyje neturi būti pažeidžiamos žmogaus teisės. Tų aktų įtakoje įsteigta Lietuvos Helsinkio grupė (ten dalyvavo kunigai Karolis Garuckas, Bronislovas Laurinavičius). O mes pagalvojom, kad tikinčiųjų teisėms dar labiau reikia gynimo.

Ar galėtume išskirti TTGKK kūrimo pagrindinį iniciatorių?

Manau, kad pagrindinis kūrimo iniciatorius buvo kun. Sigitas Tamkevičius. Jie su kun. Alfonsu Svarinsku palaikė glaudžius ryšius su Lietuvos Helsinkio grupe, taip pat su Maskvos disidentais.

Kur, kokioje vietovėje 1978 m. buvo įkurtas Komitetas?

Tiksliai neatsimenu. Susitikdavom įvairiai: tai pas kun. Tamkevičių Kybartuos, pas kun. Svarinską Viduklėj, tai pas kun. Vėlavičių Skaudvilėje ar pas mane Telšiuose. Kartais susitikdavome ir per atlaidus. TTGKK įkurtas buvo lyg Viduklėj, bet negaliu garantuoti.

Kas parengdavo, suredaguodavo dokumento galutinį variantą?

Dokumentus rengdavom bendrai. Vienas vieną sakinį, kitas kitą pasiūlydavom.

Kur susitikdavote ?

Susitikimo vietą kaitaliodavom. Susitikdavom kur atlaiduose arba vakarais, naktimis po pamaldų.

Kuo remiantis būdavo sudaromi dokumentai?

Iš 53-jų dokumentų tiktai du pirmi parašyti niekam nesikreipus. Visi kiti dokumentai sudaryti remiantis tikinčiųjų skundais. Kartais po kelis tikinčiųjų teisių persekiojimo faktus sudėdavom į vieną dokumentą.

Kaip glaudstai apibūdintumėte Komiteto veiklos tikslus?

TTGKK tikslas buvo informuoti Vakarų demokratinę visuomenę apie Lietuvos ir kitų SSRS respublikų tikinčiųjų padėtį. Sakyti, kad *Komiteto* tikslas buvo teisingai informuoti Vatikaną, būtų per siaura. Kai Rusijoje pasirodė *Chronika tekusčych sobytij*, tai buvo šokas pasauliui, kad galų gale geležinė uždanga pramušta, ir SSRS nebegalės didžiuotis, kad yra viską užgniauzus. Tada manėm, kad ir Lietuvoje reikia kažko panašaus. Kovoti atvirai prieš sovietų sistemą pavojinga, taigi apsiribota tikinčiųjų teisių gynimu (išeitų, kad už sovietų valdžią, tik prieš tikinčiųjų persekiojimą).

Bet Jūs sutiksitate su faktu, kad sovietų propaganda smarkiai klaidino Vatikaną?

Taip, Vatikanas buvo dezinformuojamas. Dažnai ir *Kronikos* leidėjai, ir *Komiteto* nariai Vatikane būdavo vaizduojami kaip ekstremistai, kurie sunkina Bažnyčios padėtį, erzina valdžią, dėl jų veiklos daugėja represijų prieš tikinčiuosius.

Kas perduodavo TTGKK dokumentus į Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką?

Dabar jau labai aiškus tas kelias – juk kun. Sigitas Tamkevičius buvo pagrindinis *Kronikos* redaktorius. Jis daugiausia ir perduodavo.

Kokiu keliu TTGKK dokumentai patekdavo į Vakarus?

Į užsienį dokumentai keliaudavo per Maskvą, per užsienio korespondentus. Iš esmės tais pačiais keliais, kaip ir *Aušra* ar *Kronika*. Galiojo tokia taisyklė: dokumentai nebūdavo spausdinami *Kronikoje*, kol nebūdavo pavišinti. Siuntėm dokumentus SSRS Generaliniam prokurorui, pačiam Brežnevui – tai gal kas iš tų įstaigų perdavė dokumentų nuorašus į *Kroniką*? Taip mėtydavom pėdas.

Kun. Alfonsas Svarinskas mini, kad TTGKK iš sovietų įstaigų gavo vienintelį atsakymą į savo dokumentą. Gal pamenate, iš kur buvo gautas atsakymas?

Mes pakaitom būdavom TTGKK sekretoriai – vienais metais vieną atgalinį adresą nurodydavom, kitais kitą. Tais metais, kai aš buvau sekretorius, gavom atsakymą iš SSRS Generalinio prokuroro. Ten buvo rašoma, kad faktai patikrinti ir dokumentai perduoti tolesniam tyrimui. O šiaip mes siųsdavom dokumentus su įteikimo pranešimu. Tai, kad įteikta adresatui, visuomet gaudavom atsakymą.

Bet daugelis sovietinių įstaigų visai nereaguodavo. O jeigu rea-

guodavo kas iš Vakarų įstaigų ar tarptautinių organizacijų, tai mūsų tie atsakymai, savaime suprantama, nepasiekdavo.

Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto dokumentų rinkinyje rašoma, kad dokumentas Nr. 46 neišliko. Kaip vertinti šį faktą?

Mes ir patys nebesusigaudom. Ar mes apsirikom numeracijoje, ar nepasilikom dokumento nuorašo išsiųsdami.

Komitetas ne viename dokumente kritikavo Lietuvos katalikų bažnyčios hierarchų poziciją. Ką galėtumėte apie tai pasakyti?

Mes žinojom, kad sovietų valdžia niekada netoleruos vyskupų, kurie yra kategoriški (pvz., vysk. Vincentas Sladkevičius ir vysk. Julijonas Steponavičius). Taip pat žinojom, kad tie, kurie yra bažnytinėje valdžioje, „flirtuoja“ su sovietų valdžia. Kad ir Telšių vyskupas Antanas Vaičius – jis stengėsi būti tikrai kunigiškas, nepakenkti Bažnyčiai, bet atvažiavus ar saugumui, ar valdžios žmonėms, juos vaišindavo, su jais lyg gražiai kalbėdavosi. Kun. Svarinskas ar aš pas jį apsilankydavom, jis su mumis taip pat nuoširdžiai kalbėdavosi. Slapta vysk. Vaičius pritaravo tikinčiųjų teisių gynimui, bet viešai niekur niekada nepritarė. Kai *Komitetas* organizuodavo kunigų parašų rinkimus, nė vienas vyskupas niekada nepasirašydavo, išskyrus vyskupus tremtinius. Visi kiti sakydavo – laiminam, rinkit, bet aš pasirašyti negaliu. Kiti netgi į kalbas nesileisdavo – pvz., Vilniaus arkivyskupijos valdytojas A. K. Gutauskas arba L. Povilonis tiesiog išvarydavo. Jie buvo įsitikinę, kad smarkiai kovojant prieš valdžią, gero nepasieksi.

Tikriausiai pats praktiškiausias įsitikinimas buvo kun. Viktoro Butkaus, tuometinio Kauno kunigų seminarijos rektoriaus. Kai mane priėmė į Seminariją, jis kažkaip pajuto, kad aš palaikau ryšius su kunigais Svarinsku, Tamkevičium. Ir kartą jis auditorijoje, prie klierikų, ėmė šitaip kalbėti: „Reikia kovotojų, reikia visokių teisių gynėjų ir Kronikos – galbūt ir reikia. Bet jeigu nebūtų diplomatų, kurie laviruoja su valdžia, tie kovotojai nieko nelaimėtų, nes sovietų valdžia niekada nenusileis kovotojams“. Jie manė, kad nuolaidos daromos dėl jų bendradarbiavimo. Čia tokia pragmatiška nuomonė.

Ar Jūs pats pritarumėte tokiai nuostatai?

Ne. Man atrodo, kad sovietai darė nuolaidas dėl kovos. Juk ėmė po truputį spausdinti Šv. Raštą, Apeigybus, Skaitymus, didino į Seminariją priimamų klierikų skaičių. Vadinamieji „diplomatai“ buvo

įsitikinę, kad taip yra dėl to, jog jie žada ištikimybę, prašo nuolankiai. Ir sovietų valdžia mėgo vaizduoti, kad nuolaidos daromos nuolankiesiems. Bet iš tiesų visa tai buvo kovotojų nuopelnas.

Kokie buvo TTGKK narių santykiai su sovietų valdžia?

Ir kunigai Tamkevičius, Svarinskas, aš ir kiti būdavome nuolatos kviečiami, išpėjami raštu. Nesutikdavom pasirašyti, arba, vos pradėjus skaityti išpėjimą, eidavom pro duris iš kabineto. Tai jie paskui, kitais kartais, pasikviesdavo porą liudininkų – štai jums išpėjimas, pasirašykite. Sakau, atsisakau pasirašyti, tai tada tie du liudininkai pasirašo, kad išpėjimas man buvo įteiktas.

Svarinskas su Tamkevičium 1982 m. buvo tikrai smarkiai išpėti LSSR Generalinio prokuroro, net ir „Tiesos“ laikraštyje buvo viešai paskelbta. Visa tai vyko prieš Šiluvos atlaidus. Atlaiduose buvo numatyta, kad Svarinskas arba Tamkevičius sakys pamokslą. Bet kadangi juos išpėjo, kad „jūsų paskutinis žingsnis kovoje prieš Tarybų Sąjungą ir jūs būsit suimti“, tai jie pavedė man sakyti pamokslą. Aš dar nebuvo taip griežtai išpėtas, kaip kad jie. Iš viso esu gavęs 8 išpėjimus.

Kaip liudija išlikę KGB dokumentai, 1983 m. pradžioje buvo numatyta suimti iš karto tris TTGKK narius – Jus, kun. Alfonsą Svarinską ir kun. Sigitą Tamkevičių. Kaip manote, kodėl šis sumanymas nebuvo įgyvendintas?

Įdomu, kodėl taip pasikeitė... Juk jau buvo gautas Maskvos leidimas mus visus tris suimti. Bet suėmė tiktai Svarinską, kiek vėliau – Tamkevičių. Taip pabandymui suėmė vieną, paskui kitą. O manęs jau nebebuvo prasmės besuimti, tuo labiau, kad sovietų valdžia norėjo kuo mažiau suiminėti.

Suėmė Svarinską, tikėjosi, kad nurims *Komiteto* veikla. Paskui suėmė Tamkevičių. O tada iš TTGKK išstojo kunigai A. Keina ir K. Žilys. Keina sakė, kad jam nervų sistema nebeleidžia dirbti. Žilys prašėsi išleidžiamas dirbti į Baltarusiją, ir kai jį Saugumas labai atakavo, jis iškėlė tokią sąlygą – jeigu išleisit mane dirbti į Baltarusiją, aš išstosiu iš *Komiteto*.

Ar tiesa, kad KGB tarp Komiteto narių turėjo savo agentą?

Taip, spėjama, kad agentu galėjo būti kunigas K. Žilys. Matyt, saugumas jam buvo pavedęs sugriauti TTGKK.

Kas vis dėlto lėmė, kad po kun. Sigito Tamkevičiaus suėmimo užgeso TTGKK veikla?

Kunigai Svarinskas, Tamkevičius buvo suimti, kun. Zdebskis jau buvo anksčiau iš *Komiteto „išjungtas“*, Keina ir Žilys išstojo. Tai kas gi liko? Ir antras dalykas, kuris neužfiksuotas spaudoje, yra tai, kad po suėmimų KGB pavyko labai gerai suorganizuoti sekimą. Pvz., mes jau po Sigito suėmimo ir Keinai atsisakius susitikom Kriokialauky pas kunigą Stakėną. Na, ir po savaitės atvažiuoja pas mane iš respublikinio saugumo ir smulkiai papasakoja, ką mes pas Stakėną kalbėjom ir kad mes esam susitarę susitikti Šiluvoje per atlaidus. Ir klausia saugumiečiai manęs: „Kaip Jūs į tai reaguosit? Kaip Jūs vertinat? Vienas iš jūsų mums visa tai papasakojo“. Niekaip, atsakiau, nevertinu – aš pasilieku prie savo nuomonės, kurios jums nesakysiu. Nuvažiavo jie pas Stakėną, tą patį jam papasakojo. Po kiek laiko atvažiuoja pas mane du kunigai iš Dzūkijos. O jiems jau pranešta, esą Kauneckas pasakė, kas buvo Kriokialauky. Ir klausia manęs tie kunigai: „Kodėl Jūs taip leidžiatės su saugumu į kalbas?“ Aš tada jiems pasakiau – į Šiluvą nebėra prasmės važiuoti, nes jie jau susekė, o jeigu mes vieni kitais taip nepasitikim, tai veikti toliau beprasmiška...

Saugumiečiai tardymų metu būtinai norėjo, kad aš pasirašyčiau, jog TTGKK veikloj nebedalyvausiu.

Istoriografijoje pažymima, kad nė vienas narys raštu pasižadėjimo nebedalyvauti Komiteto veikloje neparašė.

Parašė. Ir Keina, ir Žilys parašė. Saugumiečiams baisiai buvo svarbu, kad parašytum. Vieno tardymo metu su manim taip buvo: sako, tai pasirašyk, kad ir jūs nebedirbsit. Vis vien nebevažiuojat į susitikimus, mes žinom, kad atsisakėt. Ne, sakau, nerašysiu. Užsiplieskė tada: „Tai ką, Jūs žadat dirbti?“ Sakau: „Jūs patys sudarėt tokias sąlygas, kad nebeįmanoma dirbti“. Įeina tada su magnetofonu vienas ir sako – viską, ką kalbėjot, mes įrašėm ir transliuosim per Lietuvos radiją ir televiziją, išsirinę tuos žodžius, kurie mums naudingi. Transliuokit, sakau, aš vis vien nesirašysiu. Bet jie ir netransliavo – jiems buvo svarbu tik parašą išgauti. O gal ir mano reakcijos pabijojo, nes žinojo, kad aš tuoj sakykloj aiškinsiu. Žmonėms visada paskelbdavau, gavęs koki įspėjimą. Tai to viešumo jie gal ir nenorėjo.

Kaip buvote tardomas po kun. Sigito Tamkevičiaus suėmimo?

Mane dešimt dienų respublikiniam saugume laikė. Na ką, sėdi, šneki visokius niekus. Paklausia pavardės, vardo. Į daugelį

klausimų atsakai „nežinau“ arba kuri, fantazuoji.

Iš išlikusių tardymo dokumentų susidaro įspūdis, kad smurtas prieš tardomus TTGKK narius nebuvo naudojamas.

SSRS jau buvo išleidusi Kodeksą, kuriame numatyta, kad negalima tardymo metu kankinti, tardytojas negali naudotis kitų asmenų pagalba, etc. Pas mane sykį per kratą klausia – gal galima užsirūkyt. Ne, atsakiau, man nuo cigarečių dūmų galvą skauda. Ir jie ėjo per didžiulį šaltį, per vėją į lauką rūkyti. Tikrai gana mandagūs buvo – atsisakau protokolą pasirašyt, ir pats tardytojas pasirašo, kad atsisakė.

Bet jie pažeidinėjo punktą, kad tardytojas turi nesinaudoti kitų asmenų pagalba. Man per tardymą buvo klausimas, ar TTGKK dokumentai, patekę į *Kroniką*, kenkė sovietų valdžiai. Atsakiau, kad nežinau, ar *Kronikoje* mūsų dokumentų išvis būdavo. „Tai ar neskaitęs nė vieno numerio?“ klausia. Atsakiau, kad nė vieno. O jie sako man – per kratą ant stalo pas jus radom. Aš paaiškinau, esą man bebudint zakristijoje užėjo kažkokia moteris ir padėjo ant stalo paketėlį, kuriame buvo *Kronika*. Sėdau namie prie stalo jos skaityt, ir tada jūs įjot kratos daryti. Toks atsakymas labai gerai. Apie *Kroniką* saugumas turėjo labai daug klausimų. O po tokio atsakymo belieka visus tuos klausimus gražiai nubraukti, nes klausinėti nebėra prasmės. Bet kun. Tamkevičius dar geriau susiorientavo: jam irgi tokį pat klausimą pateikė, ir *Kroniką* atnešė, o jisai sako – aš netikiu, kad čia *Kronika*. Jūs patys saugume parašėt ir man čia atnešėt. Vėlgi teko visus klausimus nubraukti.

Ir nepatyrėte jokių grasinimų, jokio psichologinio spaudimo?

Aišku, jie pasigirdavo: „Mes viską apie tave žinom. Ne tik kas lovoj, bet ir kas po lova“. Bet tai ir viskas.

Ką galėtumėte trumpai pasakyti apie kiekvieną Komiteto narį?

Kun. Zdebskis labai daug padėjo pogrindžio literatūros leidimui. Jis surasdavo visokius asmenis, kurie gamina kopijavimo aparatus – pvz., inžinierių Vaičiūną jis surado. Zdebskis naktim važinėdavo, medžiagos sueiškodavo. Bet tokiam tiksliam darbui, kaip TTGKK, jis netiko. Jis ir iš parapijos keliom savaitėm prapuldavo, žmonės jo ieškodavo. Siaubingai nepunktualus buvo – žmonės susirenka į pamaldas 12 val., jis pasirodo 15 val. Buvo apsiėmęs jaunimui iš Kauno ir Telšių vesti Rekolekcijas prie ežero. Aš nuvažiuoju su jaunimu, jau ruošiausi palikti, o Zdebskis iki vakaro neatsirado. Gavau nepasiruošęs tas

Rekolekcijas vesti. Tai, galiu pasakyt, savo elgesiu jis šiek tiek griovė Bažnyčios autoritetą.

Kai kurie labai klaidingai supranta Zdebskio „išjungimą“. Sako, kadangi jį saugumas kaltino dėl amoralumo, tai TTGKK už tai atsisakė jo. Ne. Kaip žinot, Zdebskis labai daug važinėdavo. Tai pas kareivius, tai pas kalinius kur nors į Sibirą. Jis nieko nepranešęs išvažiuodavo dviem – trim savaitėm, ir labai problematiška būdavo gauti jo parašą. Tikrai, mūsų gal 10 dokumentų prarado vertę grynai per Zdebskį. Mes sutariam, parašom dokumentą, o jis sutartu laiku nepasirodo. Svarinską labai nervindavo – atvažiuoja po kokių trijų dienų vidurnaktį, prižadina... Mes Zdebskiui sakėm – arba tvarkykis, arba mums nebereikia *Komitete*.

Oficialiai kun. Zdebskis net nebuvo išbrauktas, tiesiog vieną dieną jo nebuvo, dokumentą skelbti reikėjo – na ką, sakom, rašom be Zdebskio. O KGB prieš jį įvykdytos priemonės jokios įtakos neturėjo.

Kun. A. Svarinskas atvirai teigia, kad kun. Zdebskis buvo nužudytas KGB pareigūnų. Ar pritariate šiai nuostatai?

Taip, labai daug prielaidų, kad kun. Zdebskis buvo saugumo užmuštas. Be to, ir prieš tai į jį penkis kartus buvo kėsintasi. Jis sovietų valdžiai buvo išties pavojingas, be to, tiesiog erzindavo juos: pamato, kad jį seka, jis prieina prie jų, sako sveiki, broliai, ko jūs čia vargstat, gal galiu kuo padėt. Na, jis toks buvo – akiplėšiškai elgdavosi. Pvz., jis ir Svarinsko, ir Tamkevičiaus byloj pareiškė, kad nekalbės, nes kunigai neteisėtai suimti. Kviesdavo jį į tardymus, o jis nei važiuodavo, nei atsakydavo. Tik sakydavo: „Ką aš turiu su nusikaltėliais kalbėt? Jūs nusikaltėliai, o ne jie“.

Na, o mūsų pagrindinis, kun. S. Tamkevičius, nepaprastai logiško, aiškaus proto, labai organizuotas, tikslus žmogus. Jis irgi daug išvažiuodavo – veždavo dokumentus, *Kroniką* į Maskvą. Bet jis vietoj savęs visada palikdavo kokį pagrindžio kunigą. Niekada pas jį pamaldos nebūdavo praleidžiamos. Kun. Tamkevičius turėjo visą štabą seselių vienuolių, kurios pagrindinę literatūrą spausdindavo, kopijuodavo.

Kun. Svarinskas toks, galima sakyti, žodžio meistras. Nors jis tuos sakinius tokius netaisyklingus sugalvodavo, bet minčių visada pilnas būdavo. Bet šiaip visus jo rašytus dokumentus turėdavom taisyti – labai jau išplėstas stilius. Pas Svarinską kreipdavosi daugiausia

žmonių, nes jis buvo geroj vietoj, netoli Kauno.

Kun. V. Vėlavičius iš esmės buvo pagalbinis. Jis jau niekur nevažinėdavo, nes buvo vyresnio amžiaus, ligotas. Dažnai net mūsų pasitarimuose nedalyvaudavo, mes tiesiog nuveždavom dokumentus jam į Skaudvilę pasirašyt.

Aš pats turėjau atstovauti Žemaitijai. Ir *Kronikai* pateikdavau labai daug medžiagos iš Žemaitijos. Telšių vyskupas Vaičius, kaip jau minėjau, labai laviravo, tai jeigu bažnyčią kur išplėsdavo ar tikinčius mokinius įžeisdavo, jis man viską pasakydavo. Arba tiesiog pranešdavo, kur yra dokumentai, aš pats juos nusirašydavau ir panaudodavau.

I. Ignatavičiaus sudarytame veikalė minima, kad Jūs pats Telšiuose leidote pagrindinį leidinį „Lietuvos ateitis“. Gal galėtumėte trumpai papasakoti apie jo leidimą?

Kilo idėja tokį leidinuką leisti jaunimui, nes aš daug dirbau su jaunimu, turėjau didžiulį būrį Eucharistijos bičiulių. Mes labai bendravom su kunigu Gražuliu, su Prienu jaunimu. Tai bendrai su jais ir leidom „Lietuvos ateitį“, maždaug 1978–1979 m. Aš pats redagavau tik tai 1–2 nr. Leidinuko tematika buvo panaši, kaip ir *Kronikos*, tokie analitiniai straipsniai, nukreipti jaunimui ugdyti. Leidimas nutrūko, nes pagalvojom, kad per daug rizikos – gaila buvo jaunimo, nepatyrusių žmonių, kuriems už tokio leidinio platinimą ir laikymą grėsė rimti nemalonumai.

Koks, Jūsų nuomone, buvo pagrindinės literatūros vaidmuo disidentiniame judėjime?

Nei *Kronika*, nei *Aušra* nebuvo plačiau Lietuvos visuomenei skirti leidiniai. Jų tiražai Lietuvoje būdavo labai menki – tik kelios dešimtys. Jie buvo skirti iškelti į užsienį, o Lietuvą pasiekdavo per Amerikos balsą, Vatikano ar Laisvosios Europos radiją. Ten žinias skaidydavo lietuviškai, o žmonės klausė.

Ir labai norėčiau akcentuoti, kad *Kronika* suvaidino ypatingai svarbų vaidmenį. Kai tik pasiekdavo Lietuvių katalikų Religinę šalpą Amerikoje, *Kronika* būdavo išverčiama į pagrindines pasaulio kalbas, ir BBC, Amerikos balsas, ir visokios spaudos agentūros informaciją po pasaulį išplatindavo. Ir kai tik kokios derybos su SSRS, jiems po nosim pakiša faktus iš *Kronikos*. O vien Vatikanas apginti Lietuvos tikinčiuosius būtų buvęs bejėgis.

Kas lėmė Jūsų paties vėlyvą įstojimą į Kunigų seminariją?

Aš negalėjau normaliai baigti vidurinės mokyklos, nes augau gausioje šeimoje, o vidurinis mokslas net ir SSRS tuo laiku dar buvo mokamas. Taigi įstojau mokytis ten, kur mokėjo stipendiją, – į Hidromelioracijos technikumą Panevėžyje. Ir užsidėjau sau pinkles, nes sovietų valdžia draudė priimti į Seminariją turinčius specialybę. Paskui, kai stojimo sąlygos ėmė lengvėti, aš įstojau be didesnių trukdymų.

Istoriografijoje pažymima, kad visi TTGKK nariai palaikė glaudžius ryšius su Eucharistijos bičiuliais. Ką prisimenate apie šią organizaciją?

Matot, kodėl sukurti Eucharistijos bičiuliai – skautus, ateitininkus lengva buvo panaikinti, nes tai buvo oficialios organizacijos. O Eucharistijos bičiuliai buvo sukurti taip, kad nebūtų nei įžodžių, nei sąrašų. Kiekvienas asmeniškai gali save laikyti Eucharistijos bičiuliu. Organizacija labai atitiko sovietų sekimo dvasią – niekas nieko negalėtų išduoti, nes nėra jokių sąrašų, oficialių bilietų, etc. Aišku, gaudavom iš sovietų valdžios priekaištų, esą jaunimą „gadinam“, antitarybiškai nuteikiam.

Kuo, Jūsų nuomone, buvo reikšminga Komiteto veikla?

Reikšminga tuo pačiu, kaip ir *Kronika*. Suvaidino tam tikrą vaidmenį TSRS žlugimo procese. Matėm, kas buvo, kai TSRS susikūrė Helsinkio grupės – valdžiai buvo labai „skaudu“. TTGKK dėka kova nebebuvo anonimiška, atsirado grupė žmonių su tiesioginiais vardais ir adresais, o tai labai didino pateikiamos informacijos apie tikinčiųjų teisių pažeidimus patikimumą.

Bet pagrindinis Komitetas buvo anonimiškas. Kaip vertinate jo veiklą?

Pagrindinio Komiteto nebuvo. Gal kun. Juozas Zdebskis su savo rateliu tiesiog rinko medžiagą *Kronikai*. Gi nelogiška būtų pagrindinio Komiteto veikla. Šiaip pagrindžio narių TTGKK turėjo. Kanauninkas Antanaitis iš Panevėžio dalyvaudavo mūsų pasitarimuose, padėdavo redaguoti dokumentus, bet oficialiai į veiklą nesijungė, į viešumą nėjo.